

Motivacija za bavljenje alpinizmom kao ekstremnim sportom i svrha izlaganja ekstremnim uvjetima

Miloš, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:349268>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-05-14**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Antropologija sporta

**MOTIVACIJA ZA BAVLJENJE ALPINIZMOM KAO EKSTREMNIM
SPORTOM I SVRHA IZLAGANJA EKSTREMNIM UVJETIMA**

DIPLOMSKI RAD

Petra Miloš

Zagreb, rujan 2020.

Mentor

Dr. sc. Goran-Pavel Šantek, red. prof.

Izjava o autorstvu

Izjavljujem pod punom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad „Motivacija za bavljenje alpinizmom kao ekstremnim sportom i svrha izlaganja ekstremnim uvjetima“ izradio/la potpuno samostalno uz stručno vodstvo mentora/ice dr. sc. Gorana Pavela Šanteka. Svi su podaci navedeni u radu istiniti i prikupljeni u skladu s etičkim standardom struke. Rad je pisan u duhu dobre akademske prakse koja izričito podržava nepovredivost autorskog prava te ispravno citiranje i referenciranje radova drugih autora.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Teorijski okvir i opće značajke penjanja.....	3
3. Metodologija	5
4. Percepcija rizika.....	6
5. Motivacija	10
5.1. Početna motivacija.....	10
5.2. Želja za ostankom.....	13
5.3. Bliski susret s rizikom	15
5.3.1. Intrinzična motivacija.....	15
5.3.2. Ekstrinzična motivacija	23
5.4. Motivacija tijekom penjanja	30
5.4.1. Partnerovo motiviranje	30
5.4.2. Samomotivacija.....	32
5.4.3. Demotivacija	33
6. Zaključak.....	35
7. Literatura.....	37
8. Popis kazivača.....	39

1. Uvod

Bez obzira na povećanu mogućnost ozljeda, a u najgorim slučajevima i smrtnog ishoda, u posljednjim je desetljećima došlo do velike popularnosti sportskih aktivnosti uz koje se veže pojam visokog rizika (Ewert 2001). Prema mišljenju mnogih autora koji su se bavili istraživanjem visokorizičnih i ekstremnih sportova (Huberman 1968; Llewellyn, Sanchez, Asghar i Jones 2008; Huey i Eguskitza 2001; Ewert 2001; Young 2010), u tu kategoriju neporecivo spadaju alpinizam i penjanje koje je iz njega proizišlo. Riječ je o aktivnostima koje se odvijaju u prirodi (izuzev dvoranskog penjanja), gdje su sudionici suočeni sa svim njezinim blagodatima, ali i surovošću, poput teško prohodna i nepristupačna terena, visoke nadmorske visine i niskog tlaka zraka, jakih udara vjetra, snježne lavine, udaljenih, visokih i zahtjevnih smjerova na stijeni i slično. Istovremeno se u takvim okolnostima sudionici visokorizičnih sportova nalaze pred brojnim osobnim fizičkim (hipoksija, dehidracija, pothlađenost, gubitak snage, tjelesne ozljede) i mentalnim izazovima (Huey i Eguskitza 2001). Imajući sve navedeno u vidu, logičnim se nadaje pitanje motivacije za bavljenje sportovima visokog rizika.

Na tom tragu, u ovom će se radu, u okviru antropologije sporta, istraživati i analizirati područja alpinizma i penjanja koji služe kao primjeri ekstremnih sportova. U tom smislu, cilj je rada, upravo na primjeru ovih aktivnosti, istražiti motivaciju sportaša za bavljenje ekstremnim i visokorizičnim sportovima te istražiti smisao i svrhu izlaganja ekstremnim uvjetima. Pritom valja naglasiti da će se motivacija proučavati u četirima etapama bavljenja ovim sportovima: motivacija za početak bavljenja alpinizmom i penjanjem, motivacija za ostanak u penjačkoj domeni, motivacija za izlaganje visokom riziku i motivacija tijekom penjanja. Glavne su metode prikupljanja podataka za izradu ovog empirijskog antropološkog rada, promatranje sa sudjelovanjem i polustrukturirani intervju koji je proveden s devetero alpinista, penjačica i penjača, pretežno s ogulinskog područja, koji imaju dugogodišnje iskustvo u bavljenju ovom vrstom sporta. Upravo su dugogodišnje iskustvo, izloženost ekstremnim uvjetima i suočavanje s mogućim smrtnim ishodom bili jedini uvjeti pri odabiru ispitanika, a sve u službi dobivanja što vjerodostojnijih podataka koji se odnose na motivaciju za bavljenje ekstremnim sportovima.

S druge strane, kao teorijsko je polazište poslužila relevantna literatura koja se odnosi na teorije motivacije (Robert C. Beck i Falko Rheinberg), kao i knjiga Richarda H. Coxa koja se bavi konceptima i pitanjima psihologije sporta. Kao temeljni okvir za razumijevanje antropologije sporta poslužila su djela *The Anthropology of Sport* Kendalla Blancharda te *Sport. Krićka sociologija* Rićarda Đulijanotija. Naposljetku, kao glavni su izvori, koji se bave tamama motivacije alpinista i penjaća, poslužile uglavnom kvantitativne sociološke studije poput: *Playing the Edge: Motivation and Risk Taking in a High-Altitude Wilderness-like Environment* i *Why People Climb: The Relationship of Participant Motives and Experience Level of Mountaineering* Alana W. Ewerta, *Self-efficacy, risk taking and performance in rock climbing* Llewellyna, Sancheza i dr. te *Motivational Orientation of Risk Sport Participants: Does Planning-Related Behavior Affect Participation?* Patricka R. Younga. Iako je pretežno rijeć o kvantitativnim studijama koje se samo djelomićno dotiću pitanja postavljenih u ovom radu, navedeni će izvori itekako poslužiti kao dopuna prilikom analize i interpretacije podataka dobivenih antropološkim istraživanjem.

Rad je strukturiran u pet tematskih cjelina. U tom se kontekstu u idućem poglavlju donosi teorijski okvir unutar kojeg će se definirati koncept motivacije te se navode opće znaćjke alpinizma i penjanja kao disciplina i njihovih vrsta i podvrsta, dok se u trećem poglavlju ukratko opisuje metodologija istraživanja. Kako bi se uopće uspostavila korelacija između alpinizma i penjanja kao sportova visokog rizika i motivacije za bavljenje njima, u četvrtom se poglavlju opisuje percepcija ispitanika o rizićnosti alpinizma i penjanja, a u petom se, ujedno i najvećem, poglavlju, koje se tiće središnjeg pojma motivacije, analiziraju i interpretiraju podaci dobiveni intervjuima i promatranjem sa sudjelovanjem te se opisuju vrste motivacija koje su ispitanici istaknuli kao one koje su ih potaknule da se bave penjanjem, koje su ih zadržale u penjanju, a ne u nekom drugom sportu i zadržale u penjanju bez obzira na bliski kontakt sa smrtnim ishodom. Posljednje se poglavlje odnosi na opis i vrste motivacija tijekom penjanja.

2. Teorijski okvir i opće značajke penjanja

Da bi se uopće moglo govoriti o motivaciji za bavljenje ekstremnim sportovima, valja prije svega dati teorijski okvir unutar kojeg će se spomenuti koncept proučavati. Naime, pojednostavljeno se može reći da je motivacija teorijski pojam koji objašnjava zašto ljudi „izabiru određeni način ponašanja u određenim okolnostima“ (Beck 2003: 4-5), odnosno pojmom se motivacije označuje „aktivirajuće usmjeravanje trenutanih životnih akcija koje vode k cilju koji se smatra pozitivnim“ (Rheinberg 2004: 15), s time da pri takvom usmjeravanju sudjeluju različiti procesi u ponašanju i doživljavanju. Prilikom analize i interpretacije podataka dobivenih empirijskim istraživanjem, u obzir će se uzeti osnovna podjela motivacije na ekstrinzičnu i intrinzičnu. Pri tome ekstrinzična (vanjska) motivacija podrazumijeva vanjske poticaje koji pojedinca navode na aktivnost i određuju njezin smjer, intenzitet i trajanje, dok intrinzična (unutarnja) motivacija podrazumijeva sve ono zbog čega su neke aktivnosti nagrađujuće same po sebi, odnosno podrazumijeva unutarnji poticaj koji pojedinca navodi na aktivnost i određuje njezin smjer, intenzitet i trajanje (Čudina-Obradović 1990).

Što se tiče alpinizma i penjanja kao sportova, važno je istaknuti neke opće značajke i podjele. Za početak, najpopularniji je oblik slobodnog penjanja s užadi tzv. sportsko penjanje. To je slobodno penjanje u prirodi gdje se užad koristi samo radi osiguravanja od padova (ne zato da zadrži težinu tijela, ni kao pomoć u penjanju), a metalni su klinovi već umetnuti u stijenu. Prema tome, sportsko penjanje nudi maksimum penjanja uz minimum rizika. Često se termin slobodno penjanje upotrebljava upravo misleći na sportsko penjanje. Međutim, slobodno penjanje nije zaseban sport, već način na koji se svladao ili na koji se namjerava svladati određeni uspon. To se konkretno odnosi na činjenicu da u sportskom penjanju nije dozvoljeno korištenje opreme za napredovanje, već se koristi vlastita snaga i spretnost, a oprema služi isključivo za osiguravanje od padova. Postoji i tzv. klasično penjanje u kojem penjači odmjeravaju svoje snage u prirodnoj stijeni bez prethodno postavljena sustava izbušenih rupa i klinova kao u sportskom penjanju. To u praksi znači da klasični penjač često mora krivudati opasnom stazom uz sirovu stijenu, koristeći samo ona osiguranja koja sam postavi. Naposljetku stoji alpsko penjanje (alpinizam) koje označava karakterističan stil penjanja visokog rizika s malim opterećenjem, preko dugih smjerova zamrznutog terena, stijena i leda. Budući da su sve grane penjačkog sporta rođene iz planinarenja, ne iznenađuje da alpinizam uključuje ponešto iz svake od sportskih penjačkih disciplina. Alpsko penjanje

predstavlja krajnju avanturu i izazov, a ujedno je riječ o najopasnijoj penjačkoj disciplini. U kontekstu alpinizma, važno je spomenuti tzv. tehničko penjanje koje predstavlja način penjanja prilikom svladavanja alpinističkih uspona. Za razliku od slobodnog penjanja u kojem se oprema upotrebljava radi osiguravanja od eventualnih padova, tehničko penjanje podrazumijeva korištenje opreme i pomagala u svrhu napredovanja prilikom uspona (Takeda 2003). Iako naizgled različite, ove vrste penjanja imaju mnogo zajedničkih značajki poput svladavanja teških smjerova, odlaska na daleka i teško dostupna mjesta, boravka u prirodi, penjanja na velike visine, izlaganja različitim prirodnim opasnostima te će u kontekstu ovog rada one biti svedene na zajednički nazivnik čije su osnovne karakteristike ekstremnost i visoka rizičnost.

3. Metodologija

Činjenica da je autorica ovih redaka rođena u Ogulinu, kolijevci hrvatskog planinarstva, te i sama zaljubljenica u planine, svakako je olakšala proces traženja kazivača i ulaska na teren. Osobna su prijateljstva i poznanstva omogućila vrlo lako prikupljanje podataka i upoznavanje s novim kazivačima. U prikupljanju su podataka korištene dvije metode – polustrukturirani intervju i promatranje sa sudjelovanjem.

U istraživanju je sudjelovalo devet kazivača (tri žene i šest muškaraca) s kojima su provedeni intervjui tijekom 2019. i 2020. godine. Većina su članovi „Sportskog penjačkog kluba Ogulin“, Hrvatske gorske službe spašavanja, a jedna je kazivačica članica „Alpinističkog kluba Zadar“. Jedini je kriterij prilikom odabira kazivača bilo višegodišnje iskustvo u penjanju ili alpinizmu, izlaganje ekstremnim uvjetima (teški i opasni penjački smjerovi, zahtjevne ekspedicije) te samim time bliski susret s mogućim smrtnim ishodom. U istraživanju se polazi od pretpostavke da će upravo, zahvaljujući ovim karakteristikama i penjačkom iskustvu, podaci koji se odnose na motivaciju biti jasniji i vjerodostojniji. Odnosno, pretpostavlja se da je osoba koja je bila izložena smrtnoj opasnosti svjesnija ekstremnosti sporta kojim se bavi, pa će samim time njezino viđenje i objašnjenje motivacije biti iskustveno utemeljenije u odnosu na nekoga tko se nikada nije našao u nekoj po život opasnoj situaciji. Važno je naglasiti da se većina ispitanika uz penjanje bavi još nekim ekstremnim sportom (primjerice skijanjem, raftingom, speleoronjenjem, ronjenjem, speleologijom), što samim time znači da je riječ o strastvenim konzumentima sportova visokog rizika, pa ih to dodatno čini idealnim kazivačima u kontekstu ove teme.

Pitanja su bila strukturirana u četiri veća dijela i to u kronološkom slijedu postajanja penjačem kao takvim – motivacija za početak bavljenja penjanjem, motivacija za ostanak u tom sportu, motivacija za ostanak u sportu nakon doživljene ozljede, rizika ili bliskog kontakta sa smrću, motivacija tijekom penjanja.

Također, što se tiče sama ulaska na teren, odnosno promatranja sa sudjelovanjem, istraživačica je prisustvovala Međunarodnom susretu penjača 2019. godine u Paklenici, gdje su usput provedena i dva intervju, te dvama treninzima „Sportskog penjačkog kluba Ogulin“ tijekom kojih je, uz promatranje, također proveden jedan intervju.

4. Percepcija rizika

Rizična se rekreacija može definirati kao „rekreacijska aktivnost koja sadrži elemente rizika ili opasnosti koji se doživljavaju u prirodnom okruženju, a u kojima radnje i sposobnosti sudionika igraju važnu ulogu u konačnom ishodu iskustva“ (Ewert 1989 prema Ewert 2001: 13). Jedan je od primjera takve aktivnosti, svakako, penjanje, koje svi autori koji se bave istraživanjem ove tematike (primjerice Huberman 1968; Llewellyn, Sanchez, Asghar i Jones 2008; Huey i Eguskiza 2001; Ewert 2001; Young 2010), neporecivo smještaju u ekstremne sportove, odnosno sportove visokog rizika. Međutim, u ovom se kontekstu postavlja pitanje percepcije rizika onih koji mu se dobrovoljno izlažu, odnosno: Doživljavaju li penjači alpinizam i penjanje kao ekstremne sportove? Jedan od kazivača vrlo jasno odgovara na to pitanje:

„Nije to baš tako ekstremno. Možda iz nekih vaših pogleda. Dobro, samo se pravila moraju poštivati i kad čovjek ne poštuje to pravilo, onda dolazi do nekih posljedica ili smrtnih slučajeva.“ (Bruno Grdić, 3.1.2019.)

„Ja se užasavam kad meni netko kaže: 'Znaš, ti ekstremni sportovi'. Ja, evo, trenutno radim u GSS-u na statistici, radim studiju analize sigurnosti parka. Znači, uzela sam bazu podataka zadnjih 11 godina i, između ostalog, odnos unesrećenih penjača i šetača ti je isti. Znači, mi imamo ovdje u parku 60% šetača, 40% su penjači. Toliki nam je postotak unesrećenih – 60% akcija su na šetačima, 40% na penjačima. Toliki nam je postotak mrtvih. Prema tome, penjanje nije apsolutno ništa opasnije od hodanja. (...) Znači, ako poštuješ pravila korištenja opreme, ako je ispravna oprema, ako je održavaš kako treba, eto, tek 0,01% nesreća je jer imamo vapnenac, imamo prirodne uvjete i onda se lomi. To ti je tako. To je ono što ne možeš predvidjeti.“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

U pojašnjavanju će ovih odgovora pomoći Ballova tvrdnja u kojoj navodi da oni koji sudjeluju u sportovima visokog rizika, uz svoje vještine i ponašanje, pokazuju znatnu količinu kontrole i utjecaja na ishode (1972 prema Ewert 2001: 13). Naime,iskusni sportaši koji aktivno sudjeluju u visokorizičnim sportovima, prije poduzimanja bilo kakve sportske aktivnosti provode određeni plan ponašanja. Kako navodi jedna kazivačica:

„Vrlo je bitno da čovjek zna kol'ko je on fizički i psihički spreman, s kim ide, da dobro pripremi svoj uspon, naravno, prati prognozu i, naravno, u svemu tome, kao i u svakom

sportu, treba imati malo sreće, ali u svakom slučaju, nikad prirodu ne trebamo podcjenjivat' i tu sam se baš, ono, naučila da moram imat' veliki *respect*. Znalo mi se dogodit' u nekoliko situacija da sam možda neki dio opreme previdila ili nisam ponijela, ali to je sve dio iskustva i broj kilometara koje moraš preć' da bi bio bolji u svemu tome.“ (Goga Blažević-Salopek, 9.9.2020.)

Takvo određivanje plana ponašanja ili, u ovom slučaju, priprema može uspješno utjecati na proces kognitivne procjene rizičnog sportskog okruženja u smislu povećanja percepcije kontrole. Percepciji kontrole i sigurnosti svakako pridonosi i partner te svi kazivači ističu nužnost osobnog poznavanja partnera ili barem upoznavanja s njegovim tehnikama i načinima penjanja:

„Nikad, ali baš nikad ne bi otišla u nekakav smjer penjački, a da ne govorim o nekakvom težem i ozbiljnijem usponu, bez potpunog povjerenja u svog partnera, bez da znam njegove fizičke sposobnosti i da znam kojim on tehnikama i mogućnostima vlada.“ (Goga Blažević-Salopek, 9.9.2020.)

Kako sudionici stječu iskustvo, njihova percepcija kontrole raste, a kako raste percepcija kontrole, tako dolazi do reduciranja podražaja koji mogu povećati vjerojatnost od ozlijede ili smrti, pa samim time dolazi do povećanja pojedinačne motivacije za sudjelovanjem u visokorizičnim sportovima i suzbijanja percepcije njihove opasnosti (Young 2010: 49-50). Ovime se lako dolazi do potvrđivanja rezultata prethodnih studija (Cazenave i sur. 2007, Llewellyn i Sanchez 2008 i Pain & Pain 2005 prema Young 2010: 5) koje podržavaju vjerovanje da oni koji se izlažu riziku nastoje minimizirati ili upravljati rizicima u sportovima u kojima sudjeluju. Rezultate prethodnih studija potvrđuju i iskazi kazivača ovog istraživanja:

„Meni su to kontrolirani uvjeti. To meni nije bilo niš' ekstremno. Ti kad vladaš nekom situacijom, ti si logično smiren u glavi. To ti je ista fora k'o s reli-vozačima. Svjestan si cijele situacije i imaš sve pod kontrolom. Bar u glavi. Makar to za nekog smrtnika izgleda k'o *show*.“ (Danijel Salopek, 8.6.2020.)

Ovaj iskaz jasno potvrđuje Youngove teze o razlici između objektivne i subjektivne procjene rizika. Penjači rizik uglavnom vide kao potpuno marginalizirani pojam koji nema nikakva utjecaja na njihovu motivaciju za sudjelovanje u usponu (Young 2010). Iz toga proizlazi da sudionici visokorizičnih sportskih aktivnosti drugačije procjenjuju rizik u odnosu na

promatrače. Tako se rizik u očima promatrača najčešće povezuje s njihovim neznanjem i neiskustvom u ekstremnim sportovima:

„Kad sam počela s odlascima do planinarskog doma, onda sam gledala tu ove luđake koji vise na konopima i bože sačuvaj, što ovi rade, vise tu na nekakvim konopčićima, pa to pukne, pa to je opasno... Onda kako upoznaješ materiju, pa vidiš da možeš, pa sam se počela i penjat'. Onda sam rekla: 'Okej, 'ajde, bila sam glupa, pa nisam znala o čemu se tu ustvari radi.' Jednostavno je stvar toga da moraš upoznati materiju, da moraš znati o čemu pričaš. Ovdje jako često ja gledam ove šetače koji dođu prvi put u Paklenicu i onda gledaju sve ove penjače i upiru prstom: 'Aaaaa, ajme, vidi koji luđak!', a uopće ne razumiju da su oni tu čudni. Onda se mi njima smijemo. Sve je stvar i okoline u kojoj se krećeš, pod onim što ti netko kaže da je normalno.“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

Bez obzira na to što, kada je riječ o sportovima visokog rizika, iskustvo i učestalost sudjelovanja u takvim sportovima mogu dovesti do pojačane kontrole (Llewellyn i Sanchez 2008, Llewellyn i sur. 2008, Slinger i Rudestam 1997 prema Young 2010: 88), u nekim slučajevima ipak postoje iznimke. U tom je smislu zanimljivo iskustvo jednog kazivača:

„Što sam iskusniji, to sam gluplji i to više radim banalnih pogrešaka. Sad ću ti ispričat' još nešto. Išli smo se penjat' na Weisshorn, to ti je isto u Švicarskoj. I išli smo trojica. Iš'o je isto taj Jurković, iš'o je Vedran Salopek i ja. I sve smo živo pogriješili. Znači, pogriješili smo vrijeme, termin, tajming, sve živo smo pogriješili, ali to uopće nije bilo bitno zato kaj smo bili tol'ko moćni da nam uopće to ništa nije značilo. I kako ti ja nisam mo'go nać', isto radi vremenskih uvjeta, nisam opće mog'o nać' prilaz, onda sam popeo kroz nekakav kuloar do grebena i poslije se ispostavilo da je taj kuloar ispenjan 30-ih godina i da nitko nikad nije ni ponovio, razumiš. Uglavnom, ja sam to popeo bez ikakvog problema i sjeo sam na greben i ček'o sam ovu dvojicu da dođu, jel. I kad je Ivica doš'o, onda mi je rek'o: 'A daj se sveži, jebote, ono, stalno glumataš nešto.' Ja sam ti svezao najgluplji taj lađarac i umetnuo sam u karabiner. Napravio sam pet koraka i propao sam kroz strehu od dva kilometra. Kužiš?! Što si iskusniji, to više banalnih pogrešaka radiš.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Iako je izniman, ovaj iskaz samo naizgled pobija sve dosad neporecive zaključke iz prethodnih studija koji se odnose na pozitivnu korelaciju između iskustva i percepcije kontrole. Naime, u ovom je slučaju korelacija između iskustva i percepcije kontrole izuzetno pozitivna, ali je zato korelacija između iskustva i stvarne kontrole izrazito negativna.

Međutim, ovdje može biti riječ i o psihološkom pravilu koje govori da što se duže netko izlaže opasnoj i rizičnoj aktivnosti, to ju manje percipira kao takvu. Točnije, u takvim okolnostima, pojedinac počinje potpuno zanemarivati i banalizirati rizičnost neke aktivnosti.

5. Motivacija

Imajući u vidu opisanu percepciju rizika i središnju temu ovog rada, može se postaviti veoma jednostavno pitanje: Koliko je samo poduzimanje rizika važno za sudjelovanje u visokorizičnim sportovima? Konkretno, sudjeluju li penjači i alpinisti u visokorizičnim aktivnostima zbog sama rizika? Iako je ekstremnost jedan od najvažnijih atributa spomenutih sportova, iz kazivanja se ispitanika i promatranja na terenu lako može zaključiti da rizik kao takav uopće ne predstavlja motivaciju za bavljenje ovom vrstom aktivnosti. U ovom se poglavlju, na temelju provedena istraživanja, donose rezultati koji se tiču motivacije tijekom četiriju faza procesa penjanja. Pritom je važno istaknuti da su svi kazivači naveli nekoliko motivacija koje ih potiču na tu aktivnost i zadržavaju u njoj, s tim da je uvijek jedna vrsta motivacije dominantna. U središnjem će se dijelu, koji se odnosi na motivaciju nakon doživljena rizika, motivacije opisivati i kategorizirati prema osnovnoj podjeli na intrinzičnu i ekstrinzičnu motivaciju. Također, ova će se podjela uzeti u obzir i u ostalim potpoglavljima.

5.1. Početna motivacija

Već se na samu početku razlozi za ulazak u svijet alpinizma i penjanja kod raznih kazivača bitno razlikuju. Primjerice, Bruno se relativno kasno počeo baviti penjanjem iako odavno „klati po šumi“. Prvo se pridružio skupini izviđača, zatim planinarima, zahvaljujući kojima je ušao u svijet planinarstva općenito i povezo se s ljudima jednakih interesa. Usto, veliki je ljubitelj prirode, a kao dodatni motivatori poslužili su dokumentarni filmovi o raznim ekspedicijama i alpinistima poput Stipe Božića i Maria Salveta. Slične je početne motive imala i Jana:

„Počela sam se baviti planinarenjem prvo i onda sam tu sa svojim rodicama počela s odlascima do planinarskog doma i onda sam gledala tu po Paklenici ove luđake koji vise na konopima. I bilo mi je nešto: 'Ajmo probati, ide mi.' Znaš, i onda kad osjetiš da nešto možeš, da je okej, da ti ide, a ja sam strašno i natjecateljski raspoložena, pa uvijek moram bit' bolja od drugih, onda to ide.“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

S druge se strane većina kazivača s penjanjem susrela zahvaljujući svojim prijateljima i poznanicima. Prema iskazima, mnogi su još kao tinejdžeri, vrlo spontano, ne znajući što ih čeka, na prijateljev nagovor otišli na trening penjanja i jednostavno u tom području ostali do danas. Pritom, V.V. dodaje: „Nije da znaš da to voliš otpočetak, nego naknadno dođeš na to

da ti to voliš.“ Zanimljiv je iskaz jednog kazivača koji je također na nagovor prijatelja ušao u svijet penjanja, ali ga je na daljnje bavljenje ovom aktivnošću potaknulo nešto drugo:

„Uglavnom, ja sam bio tu u Maestru u birtiji i vidim, ono, tu dečki grebu po ledu, jel. I onda su me tu nešto zajebavali da, kao ono: 'Kaj, ajde daj probaj, daj probaj...!', i onda sam krenuo probat'. Onda kad sam krenuo probat', nije ti to meni baš išlo, znaš. I onda su se oni meni smijali, tu zajebavali me i onda sam ja rek'o: 'Okej, ajde sad kad je to tako, sad ću ja sebe malo utrenirat', pa ćemo vidit' 'ko će koga zajebavat'. I onda sam krenuo u dvoranu, al' kako sam bio star, debel i svašta nešto i blesav, onda ti se nitko baš nije htio penjat' s menom. Onda sam ti ja bio prisiljen se početi penjat' solo. I tako sam se ja počeo penjat'. (...) Gledaj, meni ti je osnovna motivacija bila da me nitko neće zajebavat'.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Treća je kategorija motivacije vezana uz obiteljsku tradiciju bavljenja ovim sportom. Marko i Ana ističu kako su zahvaljujući svojim očevima zavoljeli prirodu, planinarenje i penjanje. Markov je otac bio strastveni planinar i od malena ga vodio sa sobom na planine. Iako je bio najmlađi od trojce sinova te često istican kao „premal“ za takve pothvate, zahvaljujući svojoj upornosti ostao je u prirodi od svoje prve godine pa sve do danas. Na sličan se način svojih početaka prisjeća i Ana:

„Otkad znam za sebe boravila sam u prirodi i po planinama. Čak i onda kada nisam znala hodati roditelji su me nosili na vrhove. Tako sam stvarala uspomene kojih se i sada sjećam, a vjerujem da su one, između ostalog, zaslužne za ovo gdje sam sada.“ (Ana Grdić, 3.1.2019.)

Iz svega se navedenog, kao početna motivacija za bavljenje penjanjem, mogu izvesti tri kategorije. Prva se odnosi na spontani prijelaz iz svijeta planinarstva u svijet penjanja, druga se odnosi na nagovor i utjecaj prijatelja i vršnjaka koji se već bave tim sportom, dok se treća kategorija odnosi na nastavak obiteljske tradicije – prisutnost ovog sporta u pojedinčevu životu od rođenja i njegova sveprisutnost u svakodnevicu. Dodatno, svaka od ovih kategorija motivacija može biti „pojačana“ dodatnim intrinzičnim (ljubav prema prirodi) i ekstrinzičnim (gledanje filmova koji tematiziraju penjanje, poznati alpinisti i penjači kao uzori, posredno slušanje o tom sportu) motivacijama ili, bolje rečeno, poticajima i inspiraciji za početak bavljenja penjanjem. Prema analiziranim podacima, važno je istaknuti nekoliko zanimljivih činjenica. Prvo, ekstremnost sporta kao takva ni u jednom slučaju nije predstavljala motivaciju za početak bavljenja ovom aktivnošću. Štoviše, kazivači nisu bili ni svjesni rizika

kojem se izlažu, penjanje nisu doživljavali kao visokorizičan sport, niti su riziku pridavali ikakvu pažnju (rizik nije bio ni motivator, ni demotivator). Drugo, iako je riječ o različitim iskustvima, dvije su stvari temeljne i zajedničke: pretežno ekstrinzična početna motivacija ili ekstrinzični poticaj i, u najvećem broju slučajeva, ljudski faktor kao poticatelj za bavljenje ovim sportom. Može se reći da je inicijalna pojava ekstrinzične motivacije potpuno očekivana. To potvrđuje Ewertovu tezu u kojoj stoji da razina iskustva može igrati ulogu u motivaciji sudionika prema pojedinim rekreacijskim aktivnostima na otvorenom te će, prema tome,iskusni penjači imati potpuno drugačiju motivaciju u odnosu na one neiskusne. Naime, pojedince će, koji se tek počinju baviti penjanjem, uglavnom motivirati identifikacija s penjačkim miljeom ili faktor socijalizacije (Ewert 1985: 249). S druge strane, prisutnost ljudskog faktora kao glavnog poticatelja za bavljenje ovim sportom potvrđuje drugu Ewertovu tezu kojom navodi da su socijalni motivi najvažniji razlozi za sudjelovanje u rekreacijskim aktivnostima na otvorenom (Schreyer, Knopf & Williams 1984 prema Ewert 2001: 17; Ewert 1985: 249).

5.2. Želja za ostankom

Nakon početnog susreta s planinama i stijenom, penjači se uglavnom ovim aktivnostima nastavljaju baviti do kraja života. Sve većim upoznavanjem materije i prirode sporta, motivacija se za ostanak u njemu počinje mijenjati. To potvrđuje Ewertovu tezu prema kojoj početna ekstrinzična motivacija onih koji se nastave baviti visokorizičnom aktivnošću postaje sve više intrinzična te u svojem temelju ima osobnu nagradu poput ushićenja, užitka i osobnog zadovoljenja, osobnog testiranja i mogućnosti donošenja odluke (1985: 249). Svaki je od kazivača potvrdio neku od navedenih intrinzičnih motivacija, a samim time potvrdio i Ewertovu tezu. Tako se osobno zadovoljenje i užitak mogu jasno vidjeti u sljedećem iskazu:

„Karakter te zadrži, ali to ti nikad nije dovoljno jasno. To ti je k'o iluzija. Količina rizika je proporcionalna količini slobode, a količina slobode je droga. Adrenalin ide uz to, ali sloboda je ta. Sloboda... To su vanredne stvari, vanredni trenuci. Di si? Kaj si? Kamo si otišao? Sam sa sobom, a tamo di ideš sam sa sobom ne možeš doć' samo tako.“ (V.V., 9.1.2019.)

S druge strane, uspoređujući penjanje s gimnastikom i nogometom koje je trenirao prije no što se počeo baviti penjanjem, Josip ističe da je posebnost ovog sporta upravo u naglašenoj individualnosti i kreativnosti, što se može poistovjetiti s nekim vidom osobnog testiranja, ispitivanja i pomicanja vlastitih granica i mogućnosti. To su ujedno bili glavni motivi koji su ga potaknuli da nogomet i gimnastiku potpuno odbaci:

„Na primjer, kad smo gimnastiku trenirali, uvijek nam je trener pokazivao: 'Sad ćemo svi radit' ovako.', i onda smo vidjeli tko je bolji kroz iste vježbe. Ili u nogometu, svi ćemo trčat' za loptom, jednako. A u penjanju je to fora jer imaš par stijena i svakom nešto paše (npr. nekom paše prevjes, nekom ploča). Fora je bilo kaj smo se stalno natjecali i to je bilo kul jer nikad ne možeš isto ispenjat'. Ja i ti ćemo penjat' isti smjer, al' svatko će drugačije otpenjat', otplesat', drugačije figure napraviti na njemu. Zato mi je taj sport ostao i otad sam zagriz'o i to je to.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019)

Na sličnom tragu individualnosti počiva i sljedeći iskaz:

„To je možda više k'o neki individualni sport. Ti tražiš sebe. U timskim sportovima znaš kako uvijek imaš neke zvijezde koje će ti se puno više isticat', a ovako, penjanje i alpinizam ne bi gledao k'o sport, nego k'o nekakvu aktivnost gdje ti tražiš sebe, gdje ti

guraš svoje psihičke granice, prije nego fizičke. Jer svatko može razvit' snagu, dok za disciplinu i mirnu glavu ti treba baš neki jači, ono..." (Danijel Salopek, 8.6.2020.)

Naposljetku, iako se motivacija u obliku mogućnosti donošenja odluke može vidjeti u prethodno navedenom iskazu samostalnog procjenjivanja načina penjanja, biranja smjera i načina izvedbe, ova se podvrsta motivacije najbolje može opisati situacijom u kojoj su već na drugom treningu djeca dolazila treneru i molila: „Treneru, dal' mogu ja osiguravat'?" O tome govori i Josip:

„To je meni isto prvo bilo. Znači, to ti je ludo. Znači nekom nešto držat'. Ono, imam živu igračku gore na nebu, kako kul, kužiš! Mogu je spuštati' kako god ja hoću brzo, kol'ko god ja 'oću nisko. Pogotovo kaj k'o klincu ti je ono... kaj veće oružje imaš, to si luđi. Znači, ti k'o klinac, dvanaest, trinaest godina držiš nekom život u rukama.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Iako svi kazivači naglašavaju da je riječ o pretežno individualnom sportu, nekima ipak veliki značaj predstavlja njegova kolektivna dimenzija. U tom smislu, Bruno i Marko, kao bitan segment koji je doprinio nastavku bavljenja penjanjem, ističu krug prijatelja, poznanika i partnera koje su upoznali s vremenom, a s kojima dijele slične interese i razmišljanja:

„Bolje reć' da je ekipa bonus u tom sportu. Jer je to više manje individualan sport. Tu ide čovjek protiv prirode. (...) Nekako se zbližiš sa svim tim ljudima. To je mala zajednica i znaš pola Hrvatske.“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

U tom kontekstu dodaje kako se može dogoditi da ponekad nekud ode i s nepoznatim ljudima s kojima se povezoao tijekom nekih ekspedicija i sličnih aktivnosti. Iz svega slijedi da većim stjecanjem iskustva i upoznavanjem sporta, motivacija penjača postaje sve više intrinzična. S druge strane, ekstrinzična motivacija i dalje nekim kazivačima predstavlja veoma važnu ulogu i to pretežno u obliku socijalnog faktora, koji neki istraživači (Schreyer, Knopf & Williams 1984 prema Ewert 2001: 17) ističu kao čak najvažniji razlog za sudjelovanje u vanjskim aktivnostima. To će, u ovom slučaju, ipak biti samo neki oblik dodane vrijednosti u odnosu na temeljne intrinzične motive.

5.3. Bliski susret s rizikom

Stupanj rizika prilikom penjanja ovisi o vrsti penjanja koju sportaš prakticira. Tako, primjerice, u sportskom penjanju gotovo da nema nikakva rizika, dok se klasično i alpinističko penjanje mogu smatrati sportovima visokog rizika. Naime, riječ je o sportovima u kojima čovjek ide „sam protiv prirode“. To znači da se pojedinac, osim s njezinim blagodatima, suočava s mnoštvom prepreka poput nepristupačna i teško prohodna terena, zahtjevnih penjačkih smjerova, snijega, leda, snježnih lavina, jakih naleta vjetra, visoke nadmorske visine, niskog tlaka zraka i sl. Osim što je izložen naporu prilikom vršenja zahtjevnih penjačkih aktivnosti, ovakve prirodne okolnosti dodatno otežavaju pojedinčevo fizičko (hipoksija, dehidracija, pothlađenost, gubitak snage, tjelesne ozljede) i mentalno stanje. Ovime se dolazi do središnje teme ovog rada – motivacije penjača i alpinista za bavljenje sportovima visokog rizika. Kako bi se dobili što vjerodostojniji rezultati, od kazivača se tražilo da se prisjete neke situacije u kojoj su najviše osjetili rizičnost sporta kojim se bave, odnosno u kojoj su bili u bliskom kontaktu sa smrću. Polazi se od pretpostavke da su u takvoj prilici kazivači najbolje osvijestili ekstremnost i visoku rizičnost penjanja. U tom se smislu postavlja pitanje – Što ih je potaknulo da se i dalje nastave baviti ovom aktivnošću?

Slijedeći podatke dobivene intervjuom i promatranjem sa sudjelovanjem, a pritom upotpunjene i teorijskim konceptima, u nastavku se donosi prikaz motivacija raspoređenih prema osnovnoj podjeli na intrinzične i ekstrinzične. Analizirajući vrste motivacija koje su kazivači navodili, valja naglasiti da se u svim slučajevima radi o supostojanju nekoliko motivacija među kojima uvijek jedan oblik dominira.

5.3.1. Intrinzična motivacija

Za psihologe sporta termin „unutrašnja motivacija“ označava osobinu uživanja i zadovoljstva koju pruža sport (Apter 1982 prema Đulijanoti 2008: 181). Čak i ako je pojedinac na početku odabrao aktivnost iz nekih drugih razloga, ona nakon nekog vremena postaje intrinzično ugodna. U tom se smislu može govoriti o najčešćoj motivaciji potrage za osjećajem te o samoučinkovitosti i uživanju u prirodi.

5.3.1.1. Potraga za osjećajem

Potragu za osjećajem (eng. *sensation seeking*) izvorno je konceptualizirao Zuckerman kao potrebu pojedinca za „raznolikim, novim i složenim osjećajima i iskustvima te spremnost na fizički i socijalni rizik radi takvih iskustava“ (1983: 285 prema Young 2010: 14). U idućoj je studiji Zuckerman uključio aspekt „intenzivnih osjećaja i iskustava i spremnosti za preuzimanje fizičkih, socijalnih, pravnih i financijskih rizika radi takva iskustva“ (1994: 27 prema Young 2010: 14). Naravno, postoje različiti načini na koje pojedinac može steći takve osjećaje, a jedan je od njih i sudjelovanje u opasnim sportskim aktivnostima poput penjanja. Riječ je o aktivnosti koja pobuđuje osjećaje i iskustva koji izazivaju uzbuđenje kod sudionika. Usto, osjećaju uzbuđenja pridonosi i klasifikacija penjanja kao rizičnog ili opasnog sporta (Young 2010: 14). Upravo o odnosu rizika i uzbuđenja govori V.V.: „Teško me zainteresira nešto što nema taj neki *edge*, npr. nogomet ili košarka.“ (V.V., 9.1.2019.) Imajući Zuckermanovu definiciju na umu, može se reći da je nekim kazivačima upravo potraga za osjećajem (uzbuđenja unutar njih samih) dominantna motivacija zahvaljujući kojoj se bave ovom aktivnošću. Tako V.V. kao osnovnu motivaciju ističe osjećaj slobode koji dobiva isključivo penjanjem:

„Sloboda je koncept. Sloboda je moj način da dobivam tekme. To ti je miks svega i svačega. Doživljavanje sebe bez konstrukcija, doživljavanje života, osjećaj života, rizik, ono... kol'ko se osjećaš živ. Imaš taj trenutak neki u životu kad si se osjećala ful živa? I sad zamisli da za taj trenutak imaš kliker i da ga možeš multiplicirat'. To ti je to. Ideš penjat' i osjetit ćeš ful jako taj život.“ (V.V., 9.1.2019)

Ekstremni sportovi objašnjavaju međusobnu povezanost psiholoških, fenomenoloških i socioloških dimenzija. U tom smislu, ovaj iskaz jasno potvrđuje tezu da suočavanje s rizikom može stvarati u mnogim ekstremnim sportovima fenomenološke trenutke uranjanja nalik na trans ili samootkrivenje. Takvo intenzivno sportsko uzbuđenje može izazvati „vrhunske doživljaje“ koji podrazumijevaju odvajanje sportaša od svijesti, ekstazu i euforiju, privremenu konfuziju, povećanu količinu energije i fizičke snage i osjećaj jedinstva okruženja (McInman/Grove 1991 prema Đulijanoti 2008: 181-182; Lyng 1990: 882). Zanimljivo je što još jedan kazivač navodi slobodu kao temeljni osjećaj koji dobiva penjanjem. Međutim, u njegovu je slučaju osjećaj slobode prožet osjećajem mira:

„Kaj imaju pušenje, trava i penjanje isto? Onaj mir u glavi da te smiri. Jer ovisnici traže mir u glavi. Kad si ti na stijeni, tebi je jedina koncentracija da ti popneš tu jebenu liniju, neku imaginarnu liniju i sve brige ostaju doli. Ti si u svojem miru. (...) Nema neki veliki cilj. Idem penjat' jer želim bit' slobodan. Penjanje ti daje slobodu da se makneš od sivog civiliziranog društva.“ (Danijel Salopek, 8.6.2020.)

Također, kad je riječ o ovoj vrsti motivacije, vrijedi tvrdnja da se pojedinci poigravaju psihološkim barijerama i rizicima da bi iskusili uzbuđenje. U takvim slučajevima vrijedi da „što je patnja intenzivnija, to ostvarenje ima uvjerljiviji osobni značaj, a zadovoljstvo je još veće zbog uspjeha da se odoli izazovu odustajanja“ (Le Brenton 2000:1 prema Đulijanoti 2008: 182). Jedan je od takvih primjera poigravanja rizicima Janin uspon na Himalaju, a osjećaj koji je tom prilikom doživjela čisto je adrenalinske prirode:

„Mi smo se vraćale s logora 3 i ovo vam je ledeni slap koji zovu Khumbu Ledenjak i tu sa ovoga vrha se odvalio jedan komad leda koji smo mi vidjeli da stalno polako curi, al', ono, računaš, 'ajd' neće sad, neće sad i... jebiga. (smijeh) I htio je. Tako da smo se mi našle usred ove lavine. Dolje ekipa koja je bila u baznome, već je bilo, ono, hvatanje za glavu, plakanje jer, ono, nije bilo šanse da mi ovo preživimo. (...) Nemaš se tamo što snalaziti. To je visina od 5000, skoro 6000 metara. Bježat' nemaš gdje, oko tebe su pukotine 100 metara dubine. Mi smo sjele tamo, skupile se u krug, bacile ove marame preko nosa da te ovo sve zajedno ne uguši i eto, nadale se da te ništa odozgo neće pogoditi jer to su komadi leda veličine jedne veće zgrade. I dobro je prošlo. Taj dan nama ništa nije bilo. Sutradan je na istom mjestu poginuo jedan Šerpa. To je upravo to što ti govorim. Ja znam gdje idem, ja sam gledala taj komad leda svako jutro, sjela bi' ispred šatora, stavila kameru i čekala da to rokne. Ja znam rizik, ali ovo je meni bio tako jedan predivan doživljaj snage prirode iz prve ruke. Da skužiš koliko si mali, koliko si nikakav. Ništa smo, nula. Mene je euforija držala tjedan dana nakon ovoga. Nisam mogla taj zvuk... Kad čuješ, to je grmljavina. To mi je bilo ono, vau. Ja bih to ponovila. Samo da znam da nitko neće poginit'. Meni je to bilo adrenalin 100 na sat. Kažem, srećom, i to je takav osjećaj, da nitko nije poginuo. Da je netko od nas nastradao, to bi najvjerojatnije bila totalna suprotnost. Al' ovako mi je to bio fantastičan osjećaj. Baš...“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

Iako neki kazivači ističu nužnost stalnog izlaganja takvim aktivnostima kako bi ponovno doživjeli osjećaj za kojim tragaju i tako ga spriječili od zaborava, drugi kazivači ističu da

doživljavanje i proživljavanje takvih osjećaja itekako ostavlja dugoročne posljedice na pojedinca (bez obzira na to što se događaju povremeno):

„To te izgrađuje, diže te. Znaš kako te to gradi? Imaš drugačiji pogled na sve, na male stvari, na velike stvari. Nešto radi, samo ne znam kaj.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Ova se vrsta motivacije može povezati s Cailloisovim pojmom *ilinx* (jednom od četiriju skupina igara¹). Prema Cailloisu, alpinizam spada u skupinu *ilinx* koju karakterizira osjećaj ugone, adrenalin te potreba za ponavljanjem tog uzbuđenja (Csikszentmihalyi 2006: 143-145). Također, ovu kategoriju karakterizira neizvjesnost i zadovoljstvo. To znači da je kod igara tipa *ilinx* bitan jedino tok koji podrazumijeva neku neizvjesnost, a ne ishod koji je otprije poznat. O tome govori V.V.:

„Kad dođeš na cilj, to je miks olakšanja, razočaranja jer onaj osjećaj koji je je onaj osjećaj dok to je, ta sloboda traje dok to radiš. Kad završiš, ostaje samo sjećanje.“ (V.V., 9.1.2019.)

Istraživanjem se osjećaja tijekom aktivnosti kao što su (između ostalog) alpinizam i penjanje bavio i Csikszentmihalyi koji, dajući primjer penjanja po stijenama, nastoji otkriti zašto neki obrasci podražaja, koji su pod određenim okolnostima neutralni ili čak odbojni, mogu odjednom postati ugodni (Csikszentmihalyi 2006). Doživljeni se osjećaj tijekom bavljenja takvom aktivnošću naziva „iskustvo protoka“ (flow) ili osjećaj „očaravajuće obuzetosti“. Koncept protoka obuhvaća potpunu apsorpciju i uživanje u aktivnosti pri čemu se gubi svjesnost o sebi. Kada pojedinci iskuse protok, za njihovu se aktivnost tvrdi da je autotelična, što znači da se smisao nalazi u samoj aktivnosti. Prema njegovu mišljenju, svaka aktivnost koja stvara stanje očaravajuće obuzetosti, stvara osjećaj otkrića, kreativni osjećaj prenošenja osobe u novu stvarnost, gura pojedinca prema visokim standardima izvedbe, što dovodi do nezamislivih stanja svijesti (Csikszentmihalyi 2006: 146-148). Zanimljivo je što treneri (ne)svjesno tijekom treninga potiču djecu na pronalaženje unutarnjeg zadovoljstva. Kako navodi Josip:

„Svi ti treneri uče da budeš najbolji, a mi ne radimo tako. Mi dajemo na volju – penji kako hoćeš, penji kol'ko hoćeš, grizi za sebe. Ja ću te motivirat'. Probamo im dat' samu volju. Mi njih vodimo van. Odvedemo te u Paklenicu, pa tamo probaš malo stijenu, pa te s vremenom odvedemo na duži smjer od sto metara, pa ti ostaneš *pa!* Imamo klinca

¹ Ovdje je igra shvaćena u najširem smislu te riječi.

kojeg smo odveli u Paklenicu, pa je mislio da se cijeli svijet penje. Mi želimo da oni sami to iskuse, da sami nađu to zadovoljstvo, to kaj ih goni.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Iz svega proizlazi da se rezultati provedena istraživanja u potpunosti mogu potvrditi Csikszentmihalyiovim tezama prema kojima tvrdi da se poseban osjećaj, odnosno „očaravajuća obuzetost“ za kojom penjač traga, uglavnom pojavljuje prilikom suočavanja sa zadacima koje možemo svladati, kada imamo priliku usmjeriti se na ono što radimo, a usmjeravanje je obično moguće jer zadatak ima jasne ciljeve, kada se zadatku posvećujemo s dubokom uključenošću koja nije naporna i koja iz svijesti izbacuje brige i frustracije svakodnevnog života, kada ugodna iskustva dopuštaju da uvježbamo osjećaj kontrole nad svojim postupcima, kad nestaje briga za sebe iako, paradoksalno, doživljaj pojma o sebi nakon završetka iskustva očaravajuće obuzetosti postaje snažnijim te se u takvim trenucima osjećaj trajanja vremena mijenja, pa sati prolaze kao minute, a minute kao sati (Csikszentmihalyi 2006: 106). Penjanje i alpinizam aktivnosti su koje su pogodne za doživljaj osjećaja „očaravajuće obuzetosti“ upravo zato što u potpunosti odgovaraju navedenim zahtjevima.

5.3.1.2. Samoučinkovitost

Samoučinkovitost se odnosi na pojedinčevo vjerovanje u vlastite sposobnosti da organizira i izvrši radnje potrebne za postizanje danih dostignuća, odnosno kao pojedinčevo uvjerenje da se može ponašati na način koji će rezultirati uspješnim ishodom unutar određene domene (Bandura 1997: 3 prema Llewellyn i dr. 2008: 76). U tom je smislu konstrukt samoučinkovitosti povezan s visokorizičnim sportovima. Konkretno, u rizičnim je sportovima želja za postignućem i majstorstvom glavni i motivirajući čimbenik. Kako tvrdi Bandura, ljudi riskiraju i izazivaju sami sebe jer vjeruju da su sposobni nositi se sa situacijom i osjećaju samoeфикаsnost. O tome govore i neki kazivači:

„Idem tamo zato što mogu, ne zato što ne mogu. Ako ćeš sad tu slagat' neke drame, na krivom mjestu si da slažeš drame.“ (V.V., 9.1.2019.)

„Nema zadnje snage. Ne shvaćaš ti koje su ljudske granice. Ja nisam nikad doš'o do zadnje snage. Nema ne možeš.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

„Ponekad, naravno, bude teško u nekakvom fizičkom ili psihičkom smislu jer nekakve rute ili ture budu od 15, 20 sati, ali tada me motivira ta misao da ću stajat' na vrhu s

tom osobom s kojom sam se trudila da to sve riješimo i uvijek razmišljam o tome kako moje tijelo fizički to može podnijet', kako sam ja sprema jer naše tijelo može podnijet' puno više nego što mi sami mislimo.“ (Goga Blažević-Salopek, 9.9.2020.)

Jana prilikom odgovora na pitanje što ju tjera da dovrši neki smjer, stisne zube i šaku i odgovara:

„Pa, krepat', a ne molat', kako kažu! A ne, pa ja, ne, nema šanse da bi' odustala. Da sam ja umorna? Ne, daj, ne. Al' to je zanimljivo kol'ko iz sebe možeš, i kad misliš da si gotov i kad ti nije i kad ne možeš više, nevjerojatno koliko još možeš izvuć'.“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

Kao vrlo rizičnu, ali istovremeno isključivo motivirajuću situaciju opisuje Josip. Sa svojim je puno starijim i iskusnijim partnerom Sašom počeo penjati još u srednjoj školi. On i Saša na Kleku imaju tehnički ponovljenih smjerova koje nitko u posljednjih pedesetak godina nije ispenjao zbog njihove težine i prevelikog rizika. Kako navodi Bandura, vjerojatnije je da će si oni s visokom samoeфикасношću postaviti izazovne ciljeve, uložiti veći napor i dulje ustrajati u nepovoljnim okolnostima (Bandura 1997 prema Llewellyn i dr. 2008: 76). U tom smislu, vjerujući u vlastitu sposobnost, pomičući vlastite granice i postavljajući nove ciljeve Josip i Saša su odlučili ispenjati jedan od najopasnijih smjerova u kojemu nisu smjeli imati niti jednu pogrešku u svih dvjesto metara. „To je ludost nad ludostima“, kako ističe Josip. Tako mu je, penjući se, Saša na jednom sidrištu rekao: „Ako sad padneš, gotovi smo. Nema nas.“ Problem je bio u tome što je riječ o izuzetno teškom smjeru. Josip se prisjeća:

„Ja sam došao do njega, mi smo se tresli skupa. On ti nije visio na ničem. Nije imao špage. Trenutak da bi, ne da bi počeo plakat', nego... Ne dopušta ti to tijelo. Ne, ne, nema, nema tu osjećaja. Kažu da ti sve kroz glavu, ništa ti kroz glavu ne prolazi. Ti si toliko fokusiran, stabilan. Vidiš ono kaj nikad u životu ne bi vidio. (...) Kad smo došli gore, prvo smo plakali od tuge kako smo se mogli toliko sjebat'.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Međutim, ova ga rizična situacija nije pokolebala ni u jednom trenutku. Naprotiv, svjestan svojih sposobnosti (samoučinkovitosti), bio je spreman na još teže izazove. Nakon ovog, penjali su još nekoliko „ludih smjerova“. Slično tvrdi i Danijel:

„Proklinješ sve, psuješ, al' uvijek ti se završilo ovako: Dođeš na vrh Anića kuka, pogledaš onaj pogled, *iščillaš* malo, spustiš se doli: 'Kaj ćemo dalje penjat?'' Znači, sve ti ovako završi, resetiraš sistem i 'Kamo ćemo dalje?''“ (Danijel Salopek, 8.6.2020.)

Prema tome, kada se alpinist osjeća sigurnim u svoju sposobnost upravljanja danim rizicima, on će uzimati dodatne rizike i odabirati teže smjerove kako bi sam sebe izazvao (Llewellyn, Sanchez, Asghar i Jones 2008: 80). U tom smislu Josip dodaje:

„Samo to dođe po sebi. Samo više i jače. Nema kraja. Misliš da ima kraja. Kad vidiš da se možeš izvuć', pomisliš da nećeš više, sve dok ne sjedneš i ne smiriš se.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Na istom je tragu i Sašino razmišljanje nakon što se našao u smrtnoj opasnosti na Annapurni II:

„Ja grebem dok ne riješim. Nikad mi nije bilo u glavi da ću se prestat' baviti s tim nakon Annapurne. To je riješen problem i idemo dalje.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Zanimljivo je što samoučinkovitost kod nekih penjača može biti u uskoj vezi s motivacijom traženja osjećaja. Naime, što su veći izazovi s kojima se pojedinac suočava, kao i sposobnosti koje mora pokazati, to su doživljaji uzbuđenja veći. Osoba ne može dugo vremena uživati u istoj stvari na istoj razini, stoga ju želja za ugodom ponovno tjera da poboljša svoje vještine i postavi nove i teže ciljeve. Ovo je povezano s *edge* teorijama bavljenja ekstremnim sportovima prema kojima stoji da iskustvo, doživljeno na rubu svojih mogućnosti, pruža osjećaj samoaktualizacije, samorealizacije i samoodređenja (Lyng 1990: 859). Moto „više, brže, jače“ zapravo sažima načine na koje tijelo može postići „očaravajuću obuzetost“. On obuhvaća ideju sadržanu u svim sportovima koja zahtijeva da sportaš napravi nešto bolje nego ikada dotad (Csikszentmihalyi 2006: 148;185).

5.3.1.3. Uživanje u prirodi

Jedna je od značajnih motivacija za bavljenje penjanjem i alpinizmom i ljubav prema prirodi i uživanje u njezinim ljepotama. To i nije toliko iznenađujuće s obzirom na to da je penjanje sport koji se uglavnom odvija u prirodi na „živoj stijeni“ (izuzevši dvoransko penjanje). U tom smislu, Marko navodi da je njemu najvažnija motivacija uživanje u prirodi:

„Ja se nikad nisam popeo na Triglav, ja se nisam popeo na Sinaj, na Dinaru, na vrh Kleka odem tu i tamo kad me nagovore. Ja imam jednu drugu filozofiju. Ja idem na brdo zbog prirode. Idem na neka mjesta gdje drugi ne idu. Dakle, što veća zabit da nema puno ljudi, to je meni super. Ja guštam u tome, ali se slažem da ljudi koji teške smjerove penju, isto guštaju u tome što rade jer oni guštaju u tom izazovu, u toj težini!“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

Mlada planinarka Ana koja iza sebe ima niz osvojenih nižih planinskih vrhova, među kojima su i oni Nepalski, ističe sličan argument:

„Kada sam se odlučila za put i počela se pitati 'zašto', vidjela sam fotografije planina koje gledam svakodnevno u kući, ali ih ne doživljam. Sve je to utjecalo da danas imam takav stav prema prirodi i planinama. I tako ti se to sve uvuče pod kožu. Sve te uspomene, sve te priče, svi ti osjećaji, sve te ljepote. Nemoguće je ostati ravnodušan i ne zavoljeti to sve. (...) Zapravo, toliko si zadivljen svime što te okružuje i zaboraviš na patnje koje su iza tebe. Sve što postoji u tom trenutku si ti, 'na vrhu svijeta', pogled na beskonačnost prirode u nizini i plavetnila u visini. I to pamtiš zauvijek. I sve djeluje tako harmonično, u skladu.“ (Ana Grdić, 3.1.2019.)

Osim što nekim kazivačima motivacija uživanja u prirodi može biti sama sebi svrhom, ona također može pridonijeti „traženju i dobivanju osjećaja“ koji neki penjači stječu samim bavljenjem ovom aktivnošću. Naime, percepcija fokusa korelira s osjećajem kognitivne kontrole nad esencijalnim objektima u okolišu ili osjećajem identifikacije s tim objektima. Doživljeno iskustvo slovi kao ono koje se ne može opisati riječima (Lyng 1990: 859). U tom smislu, govoreći o iskustvima ronjenja i penjanja, V.V. potvrđuje:

„Odeš na takva mjesta u životu. Di ćeš takva mjesta ikad vidjet'? Kad dođeš, tišina, hladno, bistro, lebdiš u prostoru. Skroz dobro. Ne mogu ti to opisat'.“ (V.V., 9.1.2019.)

Iako dolazi „izvana“, uživanje u prirodi također podrazumijeva osjećaj užitka, uzbuđenja i unutarnjeg zadovoljstva (kao onog tijekom sama čina penjanja) koji se dobiva posredno penjanjem jer upravo ono omogućuje odlazak na drugačija mjesta.

5.3.2. Ekstrinzična motivacija

Iz prethodna se potpoglavlja može zaključiti da osoba ima unutarnju (intrinzičnu) motivaciju kada sudjeluje u nekoj aktivnosti radi same aktivnosti, a ne iz drugih razloga. Međutim, u slučajevima u kojima su razlozi za sudjelovanje vanjski (poput nagrade ili trofeja), radi se o tzv. ekstrinzičnoj motivaciji te se polazi od pretpostavke da je nagrada samo djelomičan razlog za sudjelovanje u određenoj aktivnosti. Najvažniji prilog razumijevanju odnosa intrinzične i ekstrinzične motivacije dolazi iz tzv. teorije kognitivne procjene. Naime, vanjske nagrade mogu utjecati na intrinzičnu motivaciju na dva načina. Prvi se odnosi na uzrokovanje smanjenja unutarnje motivacije koje se javlja zapažanjem promjene lokusa kontrole s unutarnje na vanjsku motivaciju. Drugi je utjecaj vanjskih nagrada po prirodi informacijski i rezultira povećanjem intrinzične motivacije. Dakle, ako vanjska nagrada pruža osobi povratnu informaciju i jača osjećaj kompetencije i samoodlučnosti, posljedica je povećanje unutarnje (intrinzične) motivacije (Cox 2005: 228-230). S obzirom na visoku rizičnost alpinizma kao sporta te nužnost posjedovanja iznimnih fizičkih i mentalnih vještina, u ovom se radu polazi od pretpostavke da je ekstrinzična motivacija kazivača samo „dodana vrijednost“ koja pojačava intrinzičnu motivaciju, a samim time i ukupnu motivaciju pojedinog penjača. U tom smislu, prema iskazima se svih kazivača može zaključiti da je intrinzična motivacija dominantna, dok je ekstrinzična motivacija samo popratna ili, u nekim slučajevima, čak potpuno izostaje, što potvrđuje postavljenju tezu.

5.3.2.1. Dokazivanje pred drugima i natjecanje

Nitko od kazivača nije istaknuo dokazivanje pred drugima kao vlastitu motivaciju, iako svi ističu da postoje penjači kojima je to jedina motivacija. Pogotovo u današnje vrijeme društvenih mreža, *go pro* kamera i različitih načina snimanja, ljudi pomiču vlastite granice i izlažu se velikim rizicima kako bi dokazali vlastitu superiornost. Za razliku od toga, Bruno govori:

„Ja nisam takav lik. Mene gušta više da ja odem i da ja znam da sam bio. To možda zna par Ogulinaca.“ (Bruno Grdić, 3.1.2019.)

Sličan stav ima i Saša:

„Nemam ti ja komu kaj dokazivat'. Mene ti to ne interesira, kužiš. Sad ću ti ja ispričati nešto, pa ti sama zaključi. Ja kad sam ti ušao u Gorsku službu, onda su ti dečki iz Ogulinske gorske službe jedno petnaest godina planirali kako će se popet' na Matterhorn i pokušavali su oni u nekoliko navrata se popet' na Matterhorn. To sam ti ja malo sluš'o njih i im'o sam tu nekog kompića, Ivan Jurković, koji je isto u Gorskoj službi i ja njemu kažem: 'Znaš kaj, Ive, idemo mi sutra vidit' kaj je to, taj Matterhorn!' I niš, otišli smo tamo u Zermatt, uzeli dva'jst metri špage, popili smo dvi pive, popeli se na Matterhorn i spustili se doli. Evo, i sad ti sama zaključi. Kužiš, nemam se ja komu dokazivat'. Ja sam samo iš'o vidit' kaj to je.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Međutim, neki su kazivači suptilno istaknuli želju da se za njihov penjački / alpinistički podvig čuje. Iako tvrdi:

„Nije mi nimalo bitno da se drugima dokažem, nego samo sebi. Uopće me drugi nikada nisu zamarali da bi se njima pokazao.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.),

nakon što je sa Sašom ispenjao jedan od najtežih smjerova na Kleku, Josipov je glavni problem bio, paradoksalno, što nemaju komu ispričati što se dogodilo jer im nitko neće vjerovati i jer drugi ljudi ne znaju puno o težini smjera:

„I ono, kome ćemo mi to ispričat'? Kome ćeš ti ispričat' kaj je bilo kad nitko to ne penje? Ne mogu ti ja to opisat'. Ne da je ludo, nego neopisivo. To zna samo par ljudi u Hrvatskoj koji su to penjali.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

S druge strane, Jana otvoreno govori o dokazivanju pred drugima, iako to ne ističe kao inicijalni motiv za odlazak na ekspediciju:

„Ja sam bila na ekspediciji na Cho Oyu 2007., ja sam prva Hrvatica na najvišem vrhu Sjeverne Amerike. Onda sam bila na Peak Leninu i onda smo 2009. išle na Everest. Nas jedanaest je bilo u ekspediciji, trenutno se tu muva šestero nas iz te ekspedicije. I ovoga... Tamo smo uspjele, četiri su se popele na vrh što je dovelo do toga da Hrvatska ustvari ima samo jednog muškarca na Everestu i četiri žene. Ali svi znate 'ko je Stipe Božić, je li tako? A koje su cure? (smijeh)“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

5.3.2.2. Čovjek kao motivator

U ovom je tipu motivacije riječ i o čovjeku kao poticatelju i nagovaratelju (motivatoru), ali i o socijalnoj motivaciji u obliku bivanja dijelom penjačkog miljea, odnosno određene ekspedicije. Tri su kazivača 2008. godine bila u ekspediciji Annapurna II (7937 m). Iako je riječ o sedamtisućnjaku, kazivači tvrde da je ovaj uspon zahtjevniji (u tehničkom smislu, ali i s obzirom na vremenske uvjete) čak i od nekih osamtisućnjaka. Međutim, zanimljivo je što svi ističu da je primarna motivacija za kretanje u takvu ekspediciju bila upravo ljudski faktor.

„Annapurna? Kako je to bilo? Ovako. Jedan dan, nas šest. Blue Night. Ajmo na ekspediciju. Kada? Iduće godine. 'Ajmo. 'Ajmo.“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

„Gledaj, ja sam ti u Europi popeo više-manje sve kaj se more popet'. Nisam sve, daleko od toga, trebalo bi ti pet života da popneš sve, ali sve kaj je bilo interesantno sam ja popeo. Onda sam tako malo razgovarao s Berljakom, to ti je frajer koji je u principu organizirao sve hrvatske ekspedicije. Mi smo se upoznali, dobri smo si i onda je on rek'o kao: 'Ajde, idemo napraviti nešto nekomercijalno. Znaš ono, nećemo K2, nećemo Everest, nećemo Manaslu, nećemo neki osamtisućnjak, nego ćemo uzeti nekakav sedamtisućnjak, jel, ali koji je ekstremno težak.' I ovo ti je to, ovo je 7937, al' je poanta da je na Annapurni II bilo samo šest ljudi.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Jasno je da je u ovoj priči glavni poticatelj čovjek, odnosno njegova persuazivna funkcija. Bruno se također prisjeća kako mu je organizator ove ekspedicije rekao: „Kaj se penjete na te selske planine? Napravite nešto više!“ (Bruno Grdić, 3.1.2019.) U središtu je živa riječ kojom pojedinci međusobno utječu jedni na druge i na vlastite stavove, a zaljubljenicima u prirodu, strastvenim penjačima i avanturistima ne treba puno. Brunina se kći Ana šali: „A znaš kako ti to ide. Oni ti bace jedan drugom bubu u uho i to ti je to.“ (Ana Grdić, 3.1.2019.) Vrlo je zanimljiv slučaj između Brune i Ane u kojem su u različitim vremenskim periodima jedno drugome, također, služili kao motivacija. Govoreći o budućem putu na Himalaju, Ana ističe:

„Kada se vratio sa zadnje ekspedicije, tata je donesao kamenčić od tamo i pričao o ljepotama krajolika i rekao je da 'jednom treba otići'. I tako, nešto više od deset godina nakon, na moju inicijativu, idemo! Ja sam rekla da ja idem, sve sam isplanirala. Kad je vidio da sam stvarno zagrizla i da neću odustati, morao je pristati da ide sa mnom.“ (Ana Grdić, 3.1.2019.)

5.3.2.3. Članstvo u HGSS-u

Hrvatska gorska služba spašavanja je nacionalna, dobrovoljna, stručna, humanitarna i nestranačka udruga javnog značaja čiji su osnovni ciljevi sprječavanje nesreća, spašavanje i pružanje prve medicinske pomoći u planini i na drugim nepristupačnim područjima i u izvanrednim okolnostima, kod kojih pri spašavanju i pružanju pomoći treba primijeniti posebno stručno znanje i upotrijebiti tehničku opremu za spašavanje u planinama u svrhu očuvanja ljudskog života, zdravlja i imovine.² Kako bi se pristupilo HGSS-u, pojedinac se mora baviti nekom aktivnošću: speleologijom, alpinizmom ili skijanjem te mora biti član nekog društva koje je u Hrvatskom planinarskom savezu. Nakon toga, minimalno dvoje spašavatelja HGSS-a mora predložiti nekoga za ulazak u HGSS te svoj prijedlog obrazložiti u pisanom obliku. Iz toga proizlazi zaključak da je mogući poticaj za bavljenje penjanjem i alpinizmom nagrada u obliku članstva u HGSS-u. S obzirom na to da su gotovo svi kazivači članovi HGSS-a, u tom ih se kontekstu pitalo u kojoj je mjeri članstvo (kao motivacija) povezano s bavljenjem visokorizičnim sportovima. Zanimljivo je što je samo jedan, najmlađi kazivač, ovu motivaciju istaknuo kao jednu od dominantnih:

„Jer i ja sam u ono vrijeme kad sam počeo penjati, pred dvi-tri godine: 'Jebote, ja bi ti jedan dan bit' u GSS-u. To mi je bila motivacija jer, jebiga, kad si mali bucko ljudi ti vele: 'Nikad penjača od tebe, kakve će oni koristi imati' od tebe u GSS-u?' I onda sam na kraju imao taj neki gušt podignutih ruku sa srednjim prstom: 'Evo vam ga na!' (...) Ono u početku, kad su me primili s osamnaest u GSS čak mi je bila motivacija spašavanje ljudi jer sam ja uvijek, stari me ni pustili van da idem u školu, ja sam želio bit' medicinski tehničar. I sad nalaziš poveznicu.“ (Danijel Salopek, 8.6.2020.)

Svi su ostali kazivači istaknuli kako je riječ o uzročno-posljedičnoj vezi, pa članstvo u HGSS-u nikome nije predstavljalo dominantnu motivaciju:

„Znači, nitko iz GSS-a od tih dečki u početku s menom nije htio imati posla, razumiješ me. Ali sam ja postao poprilično dobar i počeo sam raditi neke stvari koje nitko drugi nije mogao odraditi i onda sam ti ja uzročno-posljedično ušao u GSS zato što sam ti u dva, tri navrata vadio te spasioce GSS-a.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

² Podaci su preuzeti sa službene stranice HGSS-a: <http://www.hgss.hr/> (pristupljeno 8.9.2020.)

Bez obzira na to, nekim je kazivačima ovaj posao s vremenom postao izuzetno bitan segment njihova penjačkog svijeta, a samim time i jedna od motivacija za bavljenje ovim sportom:

„Petnaest godina sam u GSS-u. Nitko koga sam ja spašavala, a da sam ja došla do te osobe da je još živa, nije umro. Imala sam jednog Slovenca kojem je pao kamen odozgo s Anića kuka. Kamen kako se raspao dolje, k'o geler je njemu pogodio kacigu, kroz lubanju uš'o četiri centimetra u mozak. I meni su kasnije rekli da je taj mali umro. Ja govorim nemoguće, ja koga god sam spašavala, taj je preživio. Ja na *Face*, nađem ga i pošaljem poruku i meni lik odgovara: 'Oprostite, ja se možda ne sjećam tko ste vi jer sam imao jednu nesreću...' Ja ono: 'Živ si! Dobro je!' I došao je tu, upoznali smo se kasnije... Ali rekli su mu u Ljubljani kad su ga doveli u bolnicu da je preživio jer smo mi brzo reagirali. I onda te to drži. Eto, to te motivira. Eto, nemaš veće sreće nego kad ti čovjek zahvali, kad te zagrlj poslije. Što ti više treba? To je to!“ (Jana Mijailović, 27.4.2019)

U tom je smislu veoma zanimljiva činjenica preklapanja onoga što Blanchard razgraničava i naziva slobodnim vremenom i poslom. Naime, Blanchard navodi da iako razlika između rada i slobodnog vremena nije toliko jasna, ipak je sigurno pretpostaviti da ova dihotomija ima univerzalni značaj. Točnije, svi ljudi doživljavaju dva stanja postojanja – jedno koje ne postavlja pitanje ciljeva izvan sebe i drugo koje stimulira cilj koji postoji izvan ponašanja. (Blanchard 1995: 74). Međutim, u slučaju intervencija HGSS-a dolazi do preklapanja penjanja (koje je u slobodnom vremenu samo sebi svrha i užitak, a sada postaje sredstvo za postizanje izvanjskog cilja) s poslom koji je usmjeren na cilj. Dakle, ono što je nekoć bila „igra“ u najopćenitijem smislu riječi, samosvrhovita aktivnost i užitak, sada postaje tehnika i uređaj za rad.

5.3.2.4. „Biti kao on“

Ovaj se tip motivacije odnosi na pojedinčevu težnju da bude poput nekog penjačkog uzora. Iako nije riječ o dominantnoj motivaciji koja je u uskoj vezi s rizičnošću sporta, penjačev odnos s nekim tko mu predstavlja uzor može igrati veoma značajnu ulogu u njegovoj motivaciji i poticaju za bavljenje ovim sportom. U tom je smislu zanimljivo Josipovo iskustvo s dvama uzorima – prvim koji ga je zadržao u penjanju: „Sjećam se tamo Drageca s *deadlocksima*, trenera, i to je to. Rek'o, ostajemo tu!“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.) i drugim, Sašom, koji je utjecao na njegovo ponašanje u visokorizičnim situacijama. To je bio ujedno i njegov učitelj s kojim je ispenjao najteže moguće smjerove. Saša je u njegovim očima iskusan penjač, osoba od povjerenja, odan partner i slika penjača kakvoj Josip teži:

„On je mene mogao na ruke osiguravat', ja mu ne bi rekao 'a'. Znam da bi me držao sto posto. Tol'ko mu vjerujem.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Osim penjačkog partnera, Josip je u Saši vidio idola, o čemu svjedoči činjenica da je u srednjoj školi svaki dan odlazio k njemu na posao, nakon čega bi se zajedno uputili prema Kleku kako bi ispenjali neki smjer.

„Joja ti je moj đak. U jednom trenutku smo ti se ja i on dogovorili da ćemo ić' popeti sve te stare neponovljene smjerove na Kleku koje je postavio Francek Knez. To su jebeno teške stvari i to poslije njega nitko nije ponavljao. Jednom prilikom smo išli na jedan njegov smjer koji se zove 'Tridesetogodišnji'. Znači, to ti je tehnički smjer koji uopće nije za slobodno penjanje, nego je to za nekakvu tehnikaliju i on ti je ocijenjen s A3E. To je, recimo, izuzetno težak tehnički smjer, E ti znači smrtonosni ishod. Ja sam ti uzeo nekih 7, 8 klinova sa sobom i kad smo došli na polovicu smjera, potrošio sam sve te klinove. Nazad nismo mogli, a sve ovo drugo je trebalo popet' bez ičega. I onda smo se penjali bez ičega (smijeh). U jednom trenutku sam popeo cijelu dužinu špage, ali nema ničega, nema klinova, nema sidrišta i onda sam se uhvatio rukama na stijenu i rek'o sam mu: 'Mali, ako padneš, idemo obadva dole.'“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

Slična se situacija dogodila i u Dolomitima gdje je Josip, zahvaljujući uputstvu i motivaciji svojeg učitelja, bez ikakvih pomagala ispenjao smjer koji je Saša na kraju jedva uspio popeti uz pomoć užeta. U takvim je okolnostima, uz motivaciju samoučinkovitosti, veoma dominantna motivacija dostizanja učinkovitosti svojeg uzora („biti kao on“), a samim time

sprječavanja bilo kakva iznevjeravanja, jer kako Saša kaže: „Mi smo se dogovorili da ćemo ispenjat'. Motiv je sam dogovor.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

5.4. Motivacija tijekom penjanja

Osim navedenih oblika motivacija, koje se kod penjača javljaju kao pokretači, poticatelji i „zadrživači“ u penjačkoj domeni, postoje i razne vrste motivacija, samomotivacija, ali i demotivacija koje se pojavljuju tijekom sama čina penjanja ili tijekom alpinističkih ekspedicija.

5.4.1. Partnerovo motiviranje

Partnerovo se motiviranje gotovo isključivo može shvatiti kao verbalno persuazivno motiviranje tijekom penjanja. Ova je vrsta motivacije u uskoj vezi s jednim o četiriju Bandurinih ključnih faktora koji pridonose pojedinčevoj samoučinkovitosti (Bandura 1977; 1986 prema Young 2010: 27). Verbalna persuazivna motivacija s jedne strane umnogome utječe na pojedinčevu fizičku samoučinkovitost, ali u nekim slučajevima, još važnije, na pojedinčevu mentalnu snagu. Ovu vrstu motivacije najčešće daje netko od članova ekspedicije ili partner s kojim osoba penje, a uglavnom se javlja kada osoba počinje posustajati, sumnjati u svoje sposobnosti ili se nađe u nekoj rizičnoj situaciji. Osim što u velikom broju slučajeva mora biti osoba od povjerenja (kako bi se penjač osjećao sigurno), u takvim situacijama partner igra ključnu ulogu. Josip se prisjeća:

„Jedino kad sam ti mislio odustat', kad smo Sale i ja penjali u Francuskoj slap. Ledeni slap smo ti penjali i u trećoj ili četvrtoj dužini, možda je bila čak i zadnja, kroz mene ti je curio, al' doslovno, slap. Znači, vani je bilo možda minus petnaest, dvadeset stupnjeva i penjao sam u goroteksu, znači ono šta ne propušta i sva oprema na nama... U zadnjem cugu, u zadnjih dvadeset metara ti je meni u robu lijevalo vodu na minus petnaest, dvadeset, a do auta imamo pristupa dva sata hodanja i vožnje par sati do sobe di jesmo. Tad mislim da sam plak'o, samo se nije vidjelo od tih slapova. Znači, molio sam Boga samo da ostanem živ.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Na pitanje što ga je potaknulo da do kraja ispenje slap, odgovara:

„Zato jer mi je Sale rekao 'Pička ti materina, spustit' ću te dolje', onda sam rekao: 'Očeš kurac' i onda sam počeo penjat'. E, kad mi je rekao da će me spustit' dolje, poludio sam. Kad mi je rekao da idemo dole, rek'o, ne idemo dole i doletio sam do njega gore. Tad sam jebeno mislio da ću odustat'.“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Dodaje kako ga je tijekom penjanja cijelo vrijeme motivirao s: „Ajde, možeš, možeš, možeš...“, ali trenutak u kojem Saša spominje spuštanje te time ujedno podcjenjuje partnerovu sposobnost, na Josipa utječe kao najveći motivator. Kada se prisjeća ostalih uspona, također, uz smijeh, spominje partnerovu motivaciju:

„A ovaj dole, više, normalno: 'Ajde, pičko, mamu ti jebem, goni gore! Ne boj se! Najjači si! Najbolji si! Sad ćemo im pokazat!'“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Marko dodaje kako je normalno da penjači međusobno imaju svoje izraze i oblike motivacije: „Mi se deremo: 'Penji životinjo, asu, samo jako...' Imamo pošalice.“ (5.1.2019.), ali napominje da se oni javljaju samo u kratkim smjerovima ili ako partner zapne u nekom smjeru, zbog čega ga je potrebno motivirati.

Kao što partner ponekad može odigrati ulogu najsnažnijeg motivatora, takvu ulogu u natjecateljskim slučajevima može odigrati publika. Prilikom terenskog promatranja penjačkog natjecanja u ženskoj kategoriji u Nacionalnom parku „Paklenica“, jedna je natjecateljica toliko inzistirala na podršci publike da ju je i sama motivirala pljeskom i vikanjem. Što je publika bila glasnija, to je natjecateljica bolje i brže penjala. Tim se potvrđuje Zajoncov model, temeljen na teoriji nagona, prema kojem prisutnost publike povećava pobuđenost (nagon) izvođača. Budući da povećana pobuđenost olakšava pojavu dominantnog odgovora, prisutnost će publike povećati učinak vještog pojedinca (Zajonc 1965 prema Cox 1998: 251). Veoma je zanimljivo, s druge strane, što je iduća natjecateljica, također profesionalka u ovom sportu, zahtijevala potpunu tišinu kako bi se mogla koncentrirati. Na tom je tragu i izjava kazivača V.V. koji govori da je u procesu penjanja najviše prepušten sam sebi:

„Najbolja motivacija ti je kako si složiš u glavi, a partneri smanjuju dozu rizika ili te opuste u glavi. Ako si sa sobom okej, onda ćeš to izvući.“ (V.V., 9.1.2019.)

Slično tvrdi i Saša:

„Ekipa mi niš' ne znači. To je samo teret. To je samo teret zato kaj još moram razmišljat' dal' će netko od njih napraviti kakvu grešku i onda dal' ću morat' šlepat. Ja sam ti dosta puta čupao ljude odnekuda van. Između ostalog, čup'o sam ti jednu curu na Glockneru. Skoro mi je umrla, za dlaku.“ (Saša Takač, 19.8.2020.)

5.4.2. Samomotivacija

Osim što se u nekim slučajevima oslanjaju na partnerovu podršku, neki kazivači ističu kako prilikom svladavanja teških smjerova ili zahtjevnih ekspedicija vrlo često motiviraju sami sebe. Kao što je to slučaj s partnerovim motiviranjem, i samomotivacija je najprisutnija u rizičnim situacijama. Neki kazivači navode da prilikom penjanja razgovaraju sa samima sobom, a ovisno o težini smjera, to može biti opuštajuće pjevušenje kao u Markovu slučaju ili ozbiljna motivacija kao u Josipovu slučaju. Josip se prisjeća penjanja u Dolomitima:

„Mislili smo prestić' navez. Ovi ispred nâs nas nisu htjeli pustit' i ja sam rek'o: 'Sale, ja ću popet' bez osiguranja ravno, trideset metara.' To ti je opet jedna od tih situacija di ne smiješ past', di ne smiješ pogrešku napravit'. (...) I onda sam krenuo i onda dođeš u jednom trenutku... Ne znam jesi umoran ili nisi umoran. Ono, samo vidiš odjedanput ispod sebe nešto ne prirodno, ono, špaga ti nije ispod tebe zakopčana u osiguranje, nego je ispod tebe petnaest metara. Držiš se, ovi te ljudi gledaju, kužiš, koji kurac radiš, ono. Muk, tišina. Onda treba stat' i reć': 'Ajde, Joja, prvo diši! Bravo, tako. Ajde napuni mišiće. Diši, diši, tako! Ispruži ruke, ne boj se, nemoj bit' u grču, sjedni malo na noge, opusti se. Ajde, možeš ti to! Imaš još malo...' Pa pričaš ti sam sobom non-stop. Lijepo je dok je lagano, al' kad je problem, onda se trebaš vratit' u taj prvobitni položaj, da si normalan, da je sve najnormalnije. Tko će te, ako nećeš sam sebe?“ (Josip Dujmić, 3.1.2019.)

Jana također navodi da je samomotivacija u penjanju nužna:

„Mislim, mi se uvijek možemo vratiti nazad i, dapače, to je dobro nekad kad vidiš da ti ne ide, ne ulaziti u veći problem, nego 'ajde nazad i to je to. Ali kažem, ako nisi sam sa sobom u ovakvom sportu, znači, ako nisi spreman sam sebe zaustavit', tj. motivirat', teško te drugi netko može tu pogurat'.“ (Jana Mijailović, 27.4.2019).

S druge strane, V.V. potpuno drugačije doživljava sam proces penjanja. Njegov ga ključni osjećaj slobode, koji dobiva prilikom penjanja, oslobađa i od bilo kakve usmjerenosti na sama sebe, pa samim time i na samomotivaciju:

„Nikad ne motiviram samog sebe jer to zahtijeva bit' u glavi, a kad penješ ti nisi u glavi. Penjanje te izvlači iz glave, izvlači te od razmišljanja. To mene izvlači iz tih mentalnih konstrukcija. Promatraš di si, šta si, pozicioniraš se, ravnoteža, ovo, ono... Generalno, nije mi to umni i misaoni proces.“ (V.V., 9.1.2019.)

5.4.3. Demotivacija

Osim poticatelja i motivatora, u određenim se rizičnim trenucima javljaju i tzv. demotivatori. Neki su od njih poželjni jer u većini slučajeva sprječavaju neželjeni ishod (ozljede ili smrti), dok se drugi demotivatori javljaju neovisno o samu ishodu. Kada je riječ o prvom slučaju, demotivatori su uglavnom članovi ekspedicije koji tako djeluju u trenucima kada neki objektivni čimbenici ukazuju na potencijalnu opasnost. Kao vođa ekspedicije „Annapurna II“, Marko ističe kako je najveći problem prilikom ekspedicija taj što nikada ne idu svi na vrh, pa je u takvim situacijama ljudski ego jako velik. Međutim, navodi kako zbog puno bolje tehnološke opreme i povezanosti s baznim logorima (koji imaju pregled vremenske prognoze i mogu uočiti potencijalne opasnosti) ljudi sve manje pogibaju, dodajući kako u takvim situacijama ipak nad egom prevlada razum. Jedna se takva situacija dogodila i prilikom ekspedicije „Annapurna II“, gdje je čovjek iz baznog logora nagovarao grupu na povratak i odustajanje od penjanja, zbog čega je u tom trenutku djelovao kao demotivator:

„Moguće je nagovoriti jer, usprkos tome svemu, ljudi imaju zdrav razum. Ovi, koje često vidiš u filmovima da idu dalje, koji imaju ego, pa poginu na kraju, takvih je malo. Znaš ono kad nešto radiš i imaš osjećaj da je to dobro, onda ćeš nastaviti' to raditi' dalje. Ako vidiš da se mučiš, da to nije to, odma' počne crv neki raditi' u glavi i skužiš da možda ipak nećeš izgurati'.“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

Također, Marko se prisjeća i vlastita demotivatora. Naime, osim članova ekspedicije, na Annapurnu II penjali su se i *domaći*, među kojima je bio i budistički svećenik – lama, s kojim je Marko najviše razgovarao jer je jedini znao engleski jezik:

„Kako sam ja spavao u šatoru bez vreće za spavanje, meni su se prsti malo smrznili i ja sam krenuo gore i idem s njim i pričamo i ja rek'o: 'Šta kažeš? Vrh, a?', a on meni kaže: 'A ne znam, možda.', a ja rek'o: 'Pa dobro, reci mi iskreno šta misliš!', a on kaže: 'Gledaj, vidiš, ovo je lijeva ruka. Ovaj tu vrh malog prsta, on ti je važniji nego to brdo. Dio ljudskog tijela koji ti ničem ne služi ti je važniji od brda jer brdo će ostat' tu. Na brdo se uvijek možeš vratiti!' Ja sam ovako stao: 'Nisi ti ni lud!'“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

Nakon toga je nazvao ostale članove ekspedicije, rekao im da ima smrzotine i da će se vratiti: „A bio sam fakat u snazi, al' ono, nije to to. Nije ti vrijeme.“ (Marko Polić, 5.1.2019.)

Primjer u kojem je osobno bio u ulozi odgovaratelja/demotivatora daje Bruno opisujući uspon na Aconcaguu:

„Išli smo nas tri. Dado je bio jako bolestan, on je pljuvao krv... i cijelog života me prati ta neka sudba da sam uvijek ja kriv za nešto. Zašto je ovaj ovo...? Pa kaj to nisi...? Pa sâm je, ne znam, napravio tu neku glupost. I onda smo jedva Dadu odgovorili da ne ide za nama i on je ostao u nekom logoru dolje (5800 m). I onda smo došli gore, došli smo na 6300 m i onda je Dado došao za mnom i za Riketom. Kad smo ga mi vidjeli, nas je želudac zabolil. A kad smo došli tamo, našli smo nekog Čileanca di su ga ovi pumpali i spašavali, za pol ure nam je jedan zapeo za šator i taj lik je sigurno poginuo... Prvi dan kad smo došli zapela nam je mula za šator, mi iziđemo van i vidimo da mula vozi mrtvacu i noge mu samo vire van iz one vreće. I nakon svega toga još dođe Dado za tobom. I sve to, i mi ga jedva nagovorimo da se spusti nazad na 5800 i Dado nas, eto, jedva posluša.“ (Bruno Grdić, 3.1.2019.)

Iz svega se navedenog može zaključiti da u visokorizičnim situacijama demotivacija također može biti intrinzična i ekstrinzična. Intrinzična se demotivacija odnosi na penjačev zdrav razum, vlastitu procjenu i, kao što Marko navodi, onaj „osjećaj da nešto što radiš nije dobro“. S druge se strane kao ekstrinzični demotivatori najčešće javljaju članovi ekspedicije ili ljudi (uglavnom domicilno stanovništvo) koji su usko vezani uz određenu ekspediciju.

6. Zaključak

Prije svega, iz provedena antropološkog istraživanja slijedi da je proučavani koncept motivacije za bavljenje visokorizičnim sportovima, poput alpinizma i penjanja, u uskoj vezi s iskustvom i percepcijom rizika. Naime, što je osoba iskusnija i više poznaje materiju, to će imati veću percepciju kontrole i smanjenu percepciju rizika i potencijalnih opasnosti. Ovim je zaključkom potvrđena Youngova (2010) teza, kao i teze prethodnih istraživanja (Cazenave i sur. 2007; Llewellyn i Sanchez 2008; Pain & Pain 2005 prema Young 2010: 5) koje podržavaju vjerovanje da oni koji se izlažu riziku, zahvaljujući iskustvu i pripremama, nastoje minimizirati ili upravljati rizicima u sportovima u kojima sudjeluju. Prema tome, nitko od kazivača alpinizam i penjanje ne doživljava kao ekstremni sport, što samim time znači da nikoga od njih ne motivira sama „rizičnost“ sporta. Analizom se podataka dobivenih promatranjem sa sudjelovanjem i intervjuiranjem devetero alpinista, penjača i penjačica, dolazi do nekoliko zaključaka. Prvo, početna je motivacija kazivača za bavljenje penjanjem uglavnom bio nagovor prijatelja ili vršnjaka čime se potvrđuju Ewertove (1985; 2001) teze vezane uz identifikaciju s penjačkim miljeom i socijalizaciju, koju smatra jednim od najvažnijih razloga za sudjelovanje u rekreacijskim aktivnostima na otvorenom. Drugo, razlozi se, koji su penjače zadržali u ovoj domeni, pretežno odnose na (također u Ewertovim (1985) terminima) osobne nagrade poput ushićenja, užitka i osobnog zadovoljenja, osobno testiranje i mogućnost donošenja odluke. Na kraju, najvažnije, motivacija koja je nakon doživljena visokog rizika ili smrtne opasnosti (situacija u kojoj je alpinist/penjač najbolje osjetio rizičnost sporta) potaknula na daljnje bavljenje ovim sportom, može biti prikazana u dvjema kategorijama – intrinzična i ekstrinzična. Prema dobivenim su rezultatima dominantne intrinzične motivacije – traženje osjećaja, samoučinkovitost i uživanje u prirodi. U tom su kontekstu potvrđene teze većine autora, koji traženje osjećaja (Young 2010; McInman/Grove, 1991 prema Đulijanoti 2008; Lyng 1990: 882; Csikszentmihalyi 2006) i samoučinkovitost (Llewellyn, Sanchez, Asghar i Jones 2008) smatraju dominantnim motivacijama za bavljenje ovom vrstom aktivnosti. Ipak, iz provedena istraživanja proizlazi još jedna vrsta motivacije (uživanje u prirodi), koja pojedinim ispitanicima igra veoma važnu ulogu, a spomenuti je autori prethodnih studija uglavnom zanemaruju. S druge su strane ekstrinzične motivacije – dokazivanje pred drugima, čovjek kao motivator, članstvo u HGSS-u i „biti kao on“ – samo dopuna koja pojačava intrinzičnu motivaciju. S obzirom na to da većina autora u kontekstu penjanja veoma malo govori o ekstrinzičnoj motivaciji, a oni koji govore (Cox 2005; Ewert

1985) uglavnom ekstrinzičnu motivaciju vide samo kao materijalnu nagradu ili trofej, ovim se istraživanjem umnogome pridonijelo razvoju i opisu ove kategorije. U ovom se istraživačkom kontekstu ekstrinzična motivacija uglavnom odnosi na nematerijalna, „vanjska“ priznanja u smislu pobjede na natjecanjima, isticanja u penjačkom miljeu, nagrade u obliku članstva u HGSS-u ili na ljudski faktor u smislu poticaja na određeni ekspedicijski pothvat ili igranje uloge uzora (idola) koju pojedini penjač nastoji dostići. Također, valja napomenuti da se u svim slučajevima kazivanja javlja kombinacija motivacija, pri čemu je jedna od njih dominantna. Što se tiče motivacije tijekom sama čina penjanja, kod nekih kazivača prednjači verbalna persuazivna funkcija penjačkog partnera ili publike, što potvrđuje Youngove (2010) i Coxove (2005) teze, dok drugi kazivači traže mir, što spomenute teze osporava. Također, u ovoj se aktivnosti može pojaviti i demotivacija u obliku intrinzične – unutarnji osjećaj koji sudioniku govori da odustane – i ekstrinzične – članovi ekspedicije ili domicilno stanovništvo smješteno u baznom logoru, koje sudionike odgovara od nekog penjačkog ili ekspedicijskog pothvata.

Naime, iako svaki kazivač donosi potpuno novu priču i potpuno novo iskustvo, može se zaključiti da se razvoj motivacije ljudi koji se bave visokorizičnim sportovima u svim slučajevima razvijao od početnog ekstrinzičnog poticaja i motivacije do krajnje intrinzične motivacije, čime se potvrđuju Ewertova (1985) i Coxova (2005) teza da penjanje s vremenom postaje autotelična, odnosno samosvrhovita djelatnost koja svakom pojedincu, prije svega, osigurava unutarnji užitak, osjećaj samoučinkovitosti ili posredno omogućava uživanje u prirodnim blagodatima, dok popratne ekstrinzične motivacije samo pojačavaju dominantnu intrinzičnu motivaciju. S obzirom na ograničeni opseg rada, u vidu bi idućih istraživanja zanimljivo bilo veću pozornost posvetiti partnerovoj ulozi tijekom sama penjanja, zanemarivanju i banaliziranju rizika kod iskusnih penjača te razlozima volontiranja, izlaganja ekstremnim uvjetima i doživljajima ekstremnosti prilikom akcija spašavanja u sklopu Hrvatske gorske službe spašavanja.

7. Literatura

- BECK, Robert C. 2003. *Motivacija. Teorija i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- BLANCHARD, Kendall. 1995. *The Anthropology of Sport: An Introduction*. London: Bergin & Garvey.
- COX, Richard H. 2005. *Psihologija sporta: koncepti i primjene*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- CSIKSZENTMIHALYI, Mihaly. 2006. *Flow. Očaravajuća obuzetost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- ČUDINA OBRADOVIĆ, Mira. 1990. *Nadarenost, razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- ĐULIJANOTI, Ričard. 2008. *Kritička sociologija*. Clio.
- EWERT, Alan W. 2001. „Playing the Edge: Motivation and Risk Taking in a High-Altitude Wilderness-like Environment“. *Journal of Human Performance in Extreme Environments* 6/2:12-20. USDA Forest Service.
- EWERT, Alan. 1985. Why People Climb: The Relationship of Participant Motives and Experience Level of Mountaineering. *Journal of Leisure Research*. 17/3:241-250.
- HUBERMAN, John. 1968. *A psychological study of participants in high-risk sports*. The University of British Columbia.
- HUEY, Raymond B. i Xavier EGUSKITZA. 2001. „Limits to human performance: elevated risks on high mountains“. *The Journal of Experimental Biology* 204:3115-3119.
- LLEWELLYN, David J., Xavier SANCHEZ, Amanda ASGHAR i Gareth JONES. 2008. „Self-efficacy, risk taking and performance in rock climbing“. *Personality and Individual Differences* 45:75-81.
- LYNG, Stephen. 1990. „Edgework: A Social Psychological Analysis of Voluntary Risk Taking“. *American Journal of Sociology*. 95/4:851-886.
- RHEINBERG, Falko. 2004. *Motivacija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

TAKEDA, Pete. 2003. *Penjanje: tvoj vodič za bouldering, sportsko penjanje, klasično penjanje, ledeno penjanje, alpinizam i još mnogo toga*. Zagreb: Egmont.

YOUNG, Patrick R. 2010. *Motivational Orientation of Risk Sport Participants: Does Planning – Related Behavior Affect Participation?*. Florida: Florida State University Libraries.

8. Popis kazivača

Blažević-Salopek, Goga. – iskusna penjačica i planinarka.

Dujmić, Josip. (1991) – iskusni penjač, trener Sportskog penjačkog kluba Ogulin, član HGSS-a.

Grdić, Ana. (1995) – iskusna penjačica i planinarka, planinarka u Nepal.

Grdić, Bruno. – iskusni penjač i alpinist, član mnogih ekspedicija (Annapurna II) i član HGSS-a.

Mijailović, Jana. – iskusna penjačica i alpinistica (prva Hrvatica na najvišem vrhu Sjeverne Amerike), članica brojnih ekspedicija (Cho Oyu, Peak Lenin, Mt. Everest...) članica Alpinističkog kluba Zadar, članica HGSS-a.

Polić, Marko. (1976) – iskusni penjač i alpinist, član brojnih ekspedicija (Annapurna II), trener skijanja, raftingaš, član HGSS-a.

Salopek, Danijel. – iskusni penjač i planinar, član HGSS-a.

Takač, Saša. – iskusni penjač, planinar i alpinist, član brojnih ekspedicija (Annapurna II, Grossglockner, Weisshorn, Matterhorn...), speleoronilac, član HGSS-a.

V.V. – iskusni penjač i planinar, speleolog, speleoronilac, član HGSS-a.

MOTIVACIJA ZA BAVLJENJE ALPINIZMOM KAO EKSTREMNIM SPORTOM I SVRHA IZLAGANJA EKSTREMNIM UVJETIMA

Sažetak

Bez obzira na nepovoljne vremenske uvjete, povećanu mogućnost ozljeda i smrtnog stradavanja, posljednjih je desetljeća popularnost visokorizičnih i ekstremnih sportova znatno porasla. U tom se kontekstu logičnim nadaje pitanje motivacije za bavljenje takvim sportovima što ujedno predstavlja središnju temu ovog rada. Tako se, na primjeru alpinizma i penjanja kao ekstremnih i visokorizičnih sportova, nastoji istražiti motivacija sportaša za bavljenje takvom vrstom sporta, kao i smisao i svrha izlaganja ekstremnim uvjetima. U istraživanju je sudjelovalo devetero kazivača, pretežno s ogulinskog područja, koji su prilikom penjanja ili neke ekspedicije bili u smrtnoj opasnosti. Istraživački su podaci vezani uz motivaciju skupljeni metodom polustrukturiranog intervjua i promatranja sa sudjelovanjem te se proučavaju u četirima etapama bavljenja ovim sportom: motivacija za početak bavljenja alpinizmom i penjanjem, motivacija za ostanak u penjačkoj domeni, motivacija za izlaganje visokom riziku i motivacija tijekom penjanja. Također, u analizi se podataka uzima u obzir iskustvo penjača i njihova percepcija rizika što će u velikoj mjeri utjecati i na njihovu motivaciju.

Ključne riječi: *alpinizam, penjanje, ekstremni sportovi, visokorizični sportovi, rizik, motivacija*

MOTIVATION TO ENGAGE IN MOUNTAINEERING AS AN EXTREME SPORT AND THE PURPOSE OF EXPOSURE TO EXTREME CONDITIONS

Summary

Despite adverse weather conditions, an increased possibility of injury and death, the popularity of high-risk and extreme sports has grown significantly in recent decades. In this context, the question of motivation to engage in such sports is logical, which is also the main topic of this paper. Thus, on the example of mountaineering and climbing as extreme and high-risk sports, an attempt is made to investigate the motivation of athletes to engage in this type of sport, as well as the meaning and purpose of exposure to extreme conditions. Nine narrators took part in the research, mostly from the Ogulin area, who were in mortal danger during a climb or an expedition. Research data related to motivation are collected by the method of semi-structured interview and participation with observation and are studied in four stages of doing this sport: motivation to start mountaineering and climbing, motivation to stay in the climbing domain, motivation to take high risks and motivation during climbing. Also, the data analysis considers the experience of climbers and their perception of risk, which will greatly affect their motivation.

Keywords: *mountaineering, climbing, extreme sports, high-risk sports, risk, motivation*

Zahvala

Prije svega, hvala svim penjačima, alpinistima i HGSS-ovcima – Bruni, Ančici, Marku, Joji, Veci, Dančiju, Jani, Saši i Gogi – koji su odvojili vrijeme i s puno žara i entuzijazma podijelili svoje prezanimljive priče i preluda iskustva te mi pomogli da ovaj rad dobije svoju konačnu verziju. Hvala na volji, trudu, strpljenju, svim preporukama, povezivanjima i višesatnim razgovorima u kojima sam beskrajno uživala. Hvala i na tome što su mi pružili priliku da se i sama okušam u ovoj aktivnosti te da od plašljive promatračice postanem hrabra sudionica.

Hvala mojim prijateljima koji su išli sa mnom u Paklenicu i bili mi neizmjerne podrška tijekom pisanja diplomskog rada, ali i tijekom cijelog studiranja.

Hvala mojim roditeljima i bratu na svoj ljubavi, poticajima, savjetima i usmjeravanjima bez kojih danas ne bi bila tu gdje jesam.

Velika hvala profesoru Šanteku na iznimnoj pristupačnosti, ažurnosti, fleksibilnosti i razumijevanju. Hvala Mu što je, usprkos kratkom roku i mojoj kaotičnosti, bez ikakva problema ispunio sve moje želje.

Naposljetku, hvala svim profesorima s Etnologije i kulturne antropologije koji su mi proširili vidike, pomaknuli prag tolerancije, potaknuli me na kritičko razmišljanje i dokazali da je Drugost samo u očima promatrača.